היהודי הנודד

(עם לפ־טופ וטלפון נייד)

מזה שמונה שנים חי אלכס יעקובוביץ' חיים כפולים: בקיץ הוא מנגן ברחובות של ערי אירופה, ואת החורף הוא עושה עם משפחתו בקרית־ארבע. "הרבה יותר מרגש לחיות בעולם כמוסיקאי־רחוב ולהיות התזמורת והמבצע של עצמי, מאשר לנגן בתזמורת גדולה", הוא אומר, ושועט הלאה

יגאל אבידן, ברלין

צילום: כריספיאן שוס

חוב פרידריכשטראסה במזרח־ברלין: מינוס שלוש מעלות. על רקע שני עצי אשוח מקושטים עומד לו נגן רחוב מזוקן ומנגן לגרמנים באד, פגניני ומוצרט. כלי־הנגינה שלו הוא מרימבה, קסילופון דרום־אפריקני. זהו אלכס יעקובוביץ', 38, תושב קרית־ארבע והמוסיקאי היחיד בעולם המתפרנס מנגינה על מרימבה.

הגרמנים אוהבים אמנם מוסיקה קלאסית, אבל לאו דווקא על מרימבה, ברחוב. שני אנשי הבטחון של חנות הספרים והדיסקים שליידה מנגן יעקובוביץ' מוזיקים את מנהל החנות. למנהל אין בעיה עם המוסיקה, רק עם העובדה שהמוסיקאי מעז למכור מתחת לאף שלהם דיסקים שנמכרים בחנות. אלה אמנם דיסקים שהוא הקליט והפיק, אבל את המנהל זה לא מעניין. רק כשאנחנו מבטיחים להסתלק מיד כשנגמור לצלם את יעקובוביץ', הוא מתרצה.

גבר מבוגר יוצא מהחנות ומאזין לנגינה במשך רקות ארוכות. הוא מורה למוסיקה, והוא מאוד מתלהב מן הדיוקן ומשליך מטבע לדלי. יעקובוביץ' קורן מאושר ומתחיל בנגינת יצירה חדשה. "ארוני מכיר את זה?" הוא פונה בניסיון גרמני אל האזין היחיד שלו. "זה 'קמפנלה' של פגניני", משיב המורה בלי למצמץ. בול. אשה בגיל העמידה מתקרבת, ויעקובוביץ' אינו מבזבז אפילו רגע. "מי המלחין האהוב על גבירתי", הוא שואל. "צ'ייקובסקי", היא משיבה, והוא מיד מתחיל לנגן לה יצירה של המלחין הרוסי. האשה מאושרת, וגם הוא. כשאנשי הבטחון מתחילים שוב לדחרר סביבנו, יעקובוביץ' נפרד מהם ב"ירושלים של זהב", מפרק במהירות את המרימבה (כלי באורך שלושה מטרים השוקל כ־100 ק"ג) ומעמיס אותה על הרכב המסחרי המאובק שלו, שחונה בדרוש בכניסה לחנות. איך הוא מצא מקום חנייה באמצע היום ברחוב הכי צפוף בעירנו? "זה חלק מהמקצוע שלי", הוא מתייך ומחמם את ידיו הקפואות בכוס תה לוהט.

עוד כתלמיד בבית־הספר למוסיקה בניו יורק התאהב יעקובוביץ' במרימבה. כלי־הקשה בעל שתי שורות מקשים מעץ המסודרים כמו בפסנתר. בעודת ארבעת המקלות הוא למד לנגן יצירות שנכתבו לפסנתר מאת באך, בטהובן ומוצרט. חבר סיפר לו שאפשר להתפרנס יפה מנגינה ברחוב, וכך התייצב יעקובוביץ' יום אחד מול חנות יהודית לדליקטסים בניו יורק והתחיל לנגן. תוך זמן קצר, החלו העוברים־ושבים לעצור ולהשליך מטבעות לתוך התיבה.

אבל ההחלטה לעשות קריירה מנגינת רחוב התקבלה רק לאחר שיעקובוביץ' התנסה בנגינה עם תזמורת, והת־אכזב. "ניגנו את הסימפוניה הרביעית של צ'ייקובסקי. במשך שלושת הפרקים הראשונים של היצירה לא ניגנ־תי אפילו תו אחד. עמדתי לי בשורה האחרונה, לבוש בטוקסידו, והעמדתי פנים כאילו אני מתעניין במוסיקה. רק בפרק הרביעי הסתערתי על כלי־ההקשה וכיסחתי להם את הצורה. באותו ערב החלטתי שאני לא רוצה להעביר את חיי בין שתיקות ארוכות לנגינה סוערת. מאז, כשאני רוצה ליהנות ממוסיקה לתזמורת, אני קונה כרטיס ויושב ביציע. את המוסיקה שלי אני עושה ברחוב. הרבה יותר מרגש לחיות בעולם כמוסיקאי־רחוב, ולהיות התזמורת והמנצח של עצמי".

עם השנים שכלל יעקובוביץ' את המופע שלו והפך אותו לדו־שיח פעיל עם הקהל. בהופעה במרכז היהודי בברלין הוא שעשע את הצופים בסיפורים יהודיים, ועם תום המופע הזמין אותם לעלות לבמה, לשאול שאלות ולנסות לנגן בעצמם במרימבה. "רוב המוסיקאים פשוט מפחדים מביקורת, וכדי להגן על האגו שלהם הם עסוקים רק בחזרות. הבעיה היא שכבר הם מרחיקים מהם את הקהל. אני החלטתי לסלק את החומה הזאת, ולערב את הקהל במוסיקה שלי".

מה שמונה שנים חי יעקובוביץ' חיים כפולים. בחור־שי הקיץ הוא יוצא מבסיסו שבעיר מינכן לנדודים בערי אירופה, ואת החורף הוא עושה עם אשתו ושבעת ילדיו בקרית־ארבע. "בזמן הזה אני קורא, חושב ומטייל בארץ. כך אני שומר על היצירתיות שלי". העיר האהובה עליו ביותר להופעות היא באזל, שם הקהל הוא עדיב וגם לוהט אחרי מוסיקה קלאסית. בשנתיים האחרונות, עם חשיפת פרשת הזהב היהודי השמור בבנקים השוויצריים, הוא נתקל שם בהערות אנטישמיות, ופעם אף נאלץ להפסיק הופעה בגלל קריאות נגאי בנוסח "יהודי, יהודי". אגב, איש מהצופים המנומסים לא התערב לטובתו. בתגאים כאלה, הוא כבר מעדיף את גרמניה, שם הוא מוכר יותר. פרסומו בא בין השאר בזכות הביוגרפיה שחיבר: "כליזמר קלאסי – סיפורי מסע של מוסיקאי יהודי", ספר קריא וקולח, ממש כמו מחברו.

"לנגן בגרמניה זו בשבילי סתירה גדולה", הוא אומר. "אני מנגן יצירות של באך, בטהובן, מוצרט, שוברט ושומאן, מלחינים שבאים מהתרבות הגרמנית. מצד שני, העבר המשותף ליהודים ולגרמנים יוצר אצלי בעיה. לנגן בגרמניה זו לא רק חוויה מוסיקלית, אלא גם ניסיון לרפא את הפצעים בקשר היהודי־גרמני. דווקא כאן אני מצליח, לא בגלל רגשות האשמה של הגרמנים, אלא משום שהם באמת אוהבים מוסיקה קלאסית והם מעריכים את הביצוע החדשני שלי למלחינים הוותיקים. הגרמנים הרבה יותר פתוחים לנגינה שלי מאשר האמריקנים, בעיקר בערים גדולות. במקומות קטנים האנשים יותר ישירים, ואז אני נתקל גם בהתבטאויות נגד יהודים, אבל רק לעיתים רחו־קות. דרך המוסיקה שלי אני מנסה לסלק את הדעות הקדומות הללו. דרך הצלילים אפשר לשכוח את התוויות 'יהודי' ו'גרמני'".

החוויה הגדולה ביותר שעבר בגרמניה היתה בכיכר המרכזית של מינכן לפני שבע שנים. "זה היה הביקור הראשון שלי בגרמניה, והייתי מאוד רגיש לתגובה כלפי המוסיקה שלי. לפני שניגנתי תו אחד, כשעוד חיפשתי מקום להציב את המרימבה, ארבעה צעירים גרמנים נתקלו שם בהערות אנטישמיות, ופעם אף נאלץ להפסיק הופעה בגלל קריאות נגאי בנוסח "יהודי, יהודי". אגב, איש מהצופים המנומסים לא התערב לטובתו. בתגאים כאלה, הוא כבר מעדיף את גרמניה, שם הוא מוכר יותר. פרסומו בא בין השאר בזכות הביוגרפיה שחיבר: "כליזמר קלאסי – סיפורי מסע של מוסיקאי יהודי", ספר קריא שהמוזיאון נסגר בעוד זמן קצר, "אבל אני רציתי לראות את כל המחנה ההמשכתי לטייל. לא היה לי חשק למלא את הפקודות שלו, ולא ידעתי אם יהיה לי כוח נפשי לחזור לכאן פעם נוספת". כשיעקובוביץ' הגיע לבסוף לשער הכניסה, הוא מצא את עצמו נעול במחנה ריכוז גרמני. "לא היתה לי שום כוונה להעביר את הלילה ברכאו. מרוב ייאוש החלטתי לשפס על גדר התיל". הוא נחתך בידיו והתחיל לדמם. עד היום יש לו צלקת קטנה למזכרת מרכאו.

האירוע הכי מרגש מבחינתו בגרמניה היה כשהשתתף בסרט דוקומנטרי בהפקת הטלוויזיה הגרמנית על יהודים בגרמניה. "הם צילמו אותי עולה לתורה בבית־הכנסת בפרנקפורט, והייתי מאוד גאה להראות שהחיים היהודי־ים נמשכים כאן. אמרתי, בפני מיליוני צופים גרמנים, 'עם ישראל חי'. זה היה מבחינתי קידוש השם".

כל יום הוא בחליט היכן לנגן לפי מזג־האוויר ומצב־הרוח: איטליה או צרפת, דנמרק או שוויץ. "למזלי, בסוף היום הדלי שלי מתמלא במטבעות, כלי קשר למדינה. למרות זאת, אני לא יכול להרשות לעצמי לגור בבית מלון, ולכן קניתי לפני כמה שנים קרוואן. בפנים יש לי חשמל, מקלחת, חדר־מגורים, חדר־אוכל ומטבח, וכך אני נוסע ממרינה למדינה. יש לי גם מחשב נייד, ואני מחבר אותו לפלאפון ועוקב אחר תחזית מזג־האוויר, התרשות ודיווחי הבורסה באינטרנט. זה הקשר שלי לעולם".

בישראל הוא לא מנגן, כי בארץ הקודש הוא לא רוצה להשוט על כסף. כל שבועיים הוא טס לארץ, ועם שבעת ילדיו הוא מתקשר באמצעות רואר אלקטרוני, פלאפון ופקס. "יש לי קשר אלקטרוני עם ילדי יותר מאשר לאבא הממוצע, אבל זה הלק מן החיים בעידן המודרני. כשאני בארץ אני אבא במשרה מלאה". כשהוא בחו"ל, אשתו מסתדרת לבדה עם שבעת הילדים. "בקהילה שלנו שבעה ילדים זה די רגיל", אומר יעקובוביץ', "לחברה הכי טובה של אשתי יש 12 ילדים, כך שהן עוזרות זו לזו". את אשתו הכיר בבית־הספר למוסיקה, כשליוותה אותו בנגי־נה בפסנתר, אבל מאז שהיא עסוקה עם הילדים "היא קצת הזניחה את הנגינה".

יעקובוביץ' הגיע לישראל מניו יורק ביהודי חילוני, והיה מתנדב בקיבוץ מעלה־החמישה בזמן מלחמת לבנון. הוא נהנה מאוד והחליט להישאר לזמן ארוך יותר משמת החודשים שהקציב לעצמו מראש. מעבר ל־36 שעות העבודה שלו בשבוע, הוא החליט שתרומתו למדינה תהיה לנגן במרימבה. לאחר הופעה בטלוויזיה קיבל הצעה לנגן בתזמורת הסימפונית של ירושלים, וכך נגמר הפרק הקי־בוצניקי בחייו.

בירושלים התקרב יעקובוביץ' לדת, ואחרי חודשיים החל לחבוש כיפה ולשמור מצוות. "יום אחד הודעתי לנגן ב'צוותא' בירושלים בשבת בבוקר. כמה שעות לפני ההופעה החלטתי שלא לנגן בשבת. באתי ל'צוותא' כדי להגיד לקהל באופן אישי שאני מאוד מצטער, אבל אני לא יכול לנגן בשבת. במקום זה הזמני תי את כולם לקונצרט אצלי בבית במוצאי שבת. ב'צוותא' קראי לי הרצפן, אבל כמה צופים באמת הגיעו לקונצרט בבית־".

בשנים האחרונות הוא גר בקרית־ארבע, "כדי שהילדים שלי יכירו מקרוב את השורשים היהודיים". רק לפני כתורש השליכו פלסטינים אבנים על הרכב שלו. השמשה התנפצה, ובתו בת החמש, שישבה לידו, נפצעה. יעקובוביץ' מתייחס לאירוע הזה באל "לילי־הבדולח הפר־טי" שלו, ובכל זאת, הוא אומר, המחיר שהוא משלם על החיים שם משתלם. "יהודי צריך להודות ליהודי, והער־בים צריכים להתרגל לכך שאנחנו נחיה בקרבם".

בשעות הפנאי שלו הוא שומע בעיקר מוסיקת כליזמ־רים משנות ה־20 וה־30, וקצת שירי נעמי שמר. בשנה שעברה הופיע בפסטיבל הבלוזמרים בצפת. "מאוד אהבתי את זה, אבל כל העיר רעדה מן הרמקולים הענ־קיים. מה זה בכלל קשור למוסיקת כליזמרים? הרי זו מוסיקה אינטימית, שנועדה לקהל מצומצם שיוצר קשר עין עם המוסיקאים".

מוסיקה ישראלית עכשווית הוא לא אוהב. "בעיני זו לא מוסיקה יהודית. לפני שנים אחדות הופעתי עם שלמה ארצי בתוכנית טלוויזיה של אוהד מנור. בחנתי אותו מקרוב כשהוא ניגן, והוא אמנם מקצועי, אבל מאוד מסחרי. זו הסיבה שהמוסיקה שלו נוגעת בהרבה אנשים. הוא פשוט למד איך לעבוד על הקהל שלו, וליצור רושם שהמוסיקה שלו כאילו אמיתית". **לפעמים הוא מאזין לזמרות ישראליות, ופעם אחת, במהלך הופעה, ראה את אחיינעם ניני בקהל. "יהיתי אותה מן הטלוויזיה, למרות שבמציאות היא יותר קטנה".**

החלוקה בין המוסיקה לאמונה הדתית של יעקובוביץ' ברורה מאוד. "עם אלוהים **אני מנסה לתקשר באמצעות התפילה**, ועם בני אדם דרך המוסיקה". ב

"בבוקר הראשון שלי בברמניה, לפני שניגנתי תו אחד, ארבעה צעירים גרמנים התחילו להתגרות בי, להעליב אותי כיהודי ואפילו לירוק עלי. זה כמעט הגיע לידי מכות, אבל למזלי כמה מהעוברים התערבו וגירשו אותם. מאז לא נקלעתי למצב דומה"

אלכס יעקובוביץ': "כשאני בחו"ל אני שומר על קשר אלקטרוני עם ילדי, אבל בארץ אני אבא במשרה מלאה"